

Mr. dr. A.H. Lamers*

Uitleg van een eigendomsvoorbehoud in een consignatieovereenkomst

Enige opmerkingen naar aanleiding van ECLI:NL:HR:2016:2984

In dit arrest oordeelt de Hoge Raad dat een in een consignatieovereenkomst opgenomen eigendomsvoorbehoud zo dient te worden uitgelegd dat deze ook werking heeft jegens een partij die door middel van tussenkomst van een tussenpersoon/lasthebber heeft gekocht omdat deze uitleg iedere koop en levering toestaat waarbij de eigendom van de viool bij de lastgever blijft. Volgens de Hoge Raad valt niet in te zien dat zulks tot een constructie zou leiden waarvan niet goed valt in te zien dat kopers daaraan niet zouden willen meewerken.

INLEIDING

Op 23 december 2016 heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan in een zaak waarin een Stradivarius-viool, als zodanig geïdentificeerd als Stradivarius Cremona 1727 Ex Smith, via een handelaar in muziekinstrumenten werd verhandeld.¹ De verkoop geschiedde, zoals niet ongebruikelijk in de kunst- en muziekinstrumentenhandel via een tussenpersoon. Als uiteindelijk na enkele (door)verkoop- en verrekentransacties de tussenpersoon wel van de viool af is maar de koopsom niet aan de verkoper is voldaan, wil de verkoper de viool revindiceren op grond van het tussen haar en de tussenpersoon gesloten overeenkomst waarin een eigendomsvoorbehoud is opgenomen. De Hoge Raad gaat over tot uitleg van de overeenkomst, de werking van het eigendomsvoorbehoud in het bijzonder, met behulp van de Haviltexformule.

Hierna zal na een uitleg van de casus eerst nader worden ingegaan op de figuur van de consignatieovereenkomst waarna de conclusie van de A-G en de uitspraak van de Hoge Raad zullen worden besproken. Tot slot zal de zaak bij wijze van commentaar worden geplaatst in het kader van het leerstuk samenhangende rechtsverhoudingen in het contractenrecht.

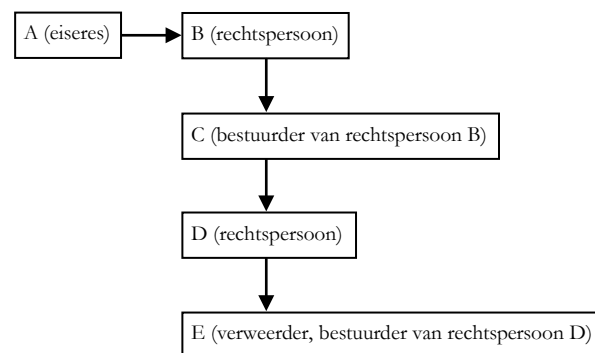
DE CASUS

A sluit in januari 2010 een consignatieovereenkomst ter verkoop van een Stradivarius Cremona 1727 Ex Smith met rechtspersoon B. In deze consignatieovereenkomst, waarin A als mede-eigenaar wordt genoemd, zijn de volgende twee bedingen opgenomen:

- ‘– In case of sale we pay the owner the amount of \$ 2 200 000;
- The above item [de viool, TL] remains the property of the above owner unless paid in full.’

Bestuurder C van rechtspersoon B haalt de viool op bij A en sluit in april 2010 een koopovereenkomst met

rechtspersoon D. In deze koopovereenkomst wordt een koopsom ad \$ 2 200 000 overeengekomen. In deze laatste transactie vindt voor de viool betaling plaats van \$ 1 000 000 van E (de bestuurder van D) aan C. De resterende \$ 1 200 000 wordt verrekend met een schuld van C aan E.

Als rechtspersoon B eind 2010 faillieert bericht de curator aan A dat de viool niet in de boedel is aangetroffen. C wordt eind 2012 in Oostenrijk veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens verduistering van de viool. Behalve dat in deze zaak, zoals valt te verwachten, gekrakeel ontstaat met betrekking tot de beschikkingsbevoegdheid van C, wenst eiseres A de viool te revindiceren op grond van het eigendomsvoorbehoud in de consignatieovereenkomst tussen A en B.

CONSIGNATIEOVEREENKOMST

Een consignatieovereenkomst is een overeenkomst waarbij wordt afgesproken dat een verkopende partij een zaak in de macht van een tussenpersoon brengt met de bedoeling dat die tussenpersoon de zaak verkoopt ten behoeve van de verkopende partij. Er is dus sprake van een overeenkomst tot verkoop en levering waarbij ook de beschikkingsbevoegdheid is verlegd van de verkopende

* Mr. dr. A.H. Lamers is als onderzoeker verbonden aan de faculteit Cultuur- en Rechtswetenschappen van de Open Universiteit en als visiting lecturer aan de Universiteit van Suriname.

1. ECLI:NL:HR:2016:2984 (*Stradivarius Cremona 1727 Ex Smith*).

partij naar de tussenpersoon. Juridisch gezien is er sprake van lastgeving.² In de wereld van de kunst- en antiekhandel, de handel in zeldzame muziekinstrumenten valt daaronder, is zulks bepaald niet ongebruikelijk.³ Twee zeer voor de hand liggende redenen zijn:

1. De verkopende partij (A) wil uit beeld blijven. Daar kunnen op zich weer meerdere redenen achterliggen maar niet zelden heeft de verkopende partij geen behoefte aan publiciteit of wenst de verkopende partij anoniem te blijven voor de kopende partij (C). De lasthebber kan dan optreden als middellijk vertegenwoordiger. De koper weet alsdan niet wie de eigenaar van de te verkopen zaak is.⁴ De tussenpersoon treedt dan in eigen naam op als verkoper. Dat hij voor een ander verkoopt is niet kenbaar voor de koper. In het geval van een consignatieovereenkomst wordt in een dergelijk geval ook wel gesproken van een 'stille consignatieovereenkomst'.
2. Een andere reden kan zijn dat de verkopende partij geen 'verstand van zaken' heeft. De kunsthandel kenmerkt zich doordat het een typische netwerkhandel is. De handelaren kennen elkaar en wie niet regelmatig deelneemt in dat netwerk en dus de gebruiken en codes niet kent, kan daar geen zaken doen.

Hierna zal de *Stradivarius*-zaak eerst worden besproken vanuit het perspectief van de A-G en daarna vanuit het perspectief van de Hoge Raad. Tot slot volgt een commentaar.

DE CONCLUSIE STREKT TOT VERWERPING VAN HET BEROEP

A-G Wuisman concludeert tot verwerping van het beroep. De eerste tot en met de vierde grief alsmede de visie daarop van de A-G worden eerst verkort weergegeven. De vijfde grief waarop de Hoge Raad casseert zal uitgebreider worden behandeld. De zesde grief zal niet worden besproken nu deze er niet toe doet met betrekking tot de kernvragen van dit arrest.

1. Onderdeel 1 richt zich op de vraag aan wie de viool is verkocht: aan D of aan E? De vraag kwam pas in beroep aan de orde omdat eiseres op dat moment de eis vermeerdeerde in die zin dat de viool ook bij D kon worden gerevindiceerd voor het geval het hof tot de conclusie zou komen dat de viool niet in bezit van E zou zijn maar van D. Omdat het hof niet expliciet heeft vastgesteld dat D de koper van de viool was mist de grief volgens de A-G feitelijke grondslag.
2. Het tweede onderdeel richt zich op de vraag of C wel beschikkingsbevoegd was. Volgens eiseres had C de viool als gevolg van een misdrijf in bezit gekregen en had het hof deze stelling onvoldoende gemotiveerd gepasseerd. De A-G is van mening dat zulks niet het geval was nu het hof had vermeld dat C door eiseres is benaderd vanwege zijn persoonlijke expertise en dat hij in zijn bedrijf (B) een centrale positie innam alsmede dat sprake is van stille consignatie.

3. Het derde onderdeel ging om de vraag met wie de consignatieovereenkomst was gesloten. Eiseres stelde zich op het standpunt dat die overeenkomst met rechtspersoon B was gesloten en klaagde in cassatie dat het hof niet tot een andere conclusie had kunnen komen omdat in de schriftelijke overeenkomst duidelijk B als partij was aangemerkt. De A-G betoogt echter dat het hof een juiste maatstaf heeft gekozen als het gaat om de vraag hoe de overeenkomst diende te worden uitgelegd en dat onder omstandigheden een ander dan de ondertekenaar voor contractspartij kan worden gehouden.
4. De vierde grief betrof de vraag of C de viool op eigen naam mocht verkopen. Onder verwijzing naar hetgeen hiervoor onder 2. is besproken betoogt de A-G dat het hof heeft vastgesteld dat er sprake was van een stille consignatieovereenkomst die de opdracht inhield om de viool op eigen naam te verkopen teneinde een zo hoog mogelijke prijs voor de viool te verkrijgen en dat dit oordeel niet is aangevochten.
5. Onderdeel vijf, waarop de Hoge Raad later casseert, speelt zich af tegen het decor van de vraag of het eigendomsvoorbehoud in de consignatieovereenkomst werking heeft jegens koper (E). Het hof zou de Haviltexnorm dienaangaande niet of niet juist hebben toegepast. De klacht schiet naar het oordeel van de A-G tekort doordat niet nader wordt toegelicht waaruit het niet of niet juist toepassen door het hof van de Haviltexnorm wordt afgeleid. De uitleg van eiseres die stoelt op de bewoordingen van de clause, houdt in dat de clause meebrengt dat de eigendom van de viool bij de 'owner' blijft totdat deze is betaald. Deze uitleg kwam het hof niet aanvaardbaar voor omdat deze leidt tot een situatie waarbij de viool pas is geleverd aan de koper (E) nadat de tussenpersoon (C) een bedrag van \$ 2 200 000 aan eiseres (A) had betaald en waarvan niet goed voorstelbaar was dat een koper aan een dergelijke constructie zou willen meewerken. De A-G plaatst daarbij twee kanttekeningen, namelijk:
 - a. Dat het hof tot de slotsom komt dat, nu eiseres haar eigendomsclausule niet voldoende heeft onderbouwd en bijgevolg van die uitleg niet is uit te gaan, niet kan worden aangenomen dat de eigendomsclausule afdoet aan de beschikkingsbevoegdheid van C tot verkoop én levering. Die bevoegdheid had het hof (immers) al afgeleid uit de tussen eiseres en C overeengekomen middellijke vertegenwoordiging.
 - b. Het hof heeft in het belang van eiseres dat gegaagd voor de viool niet worden afgehouden van koop van de viool door drempels als het ophouden van de eigendomsovergang totdat eiseres betaling van C heeft ontvangen, aanleiding gevonden en ook kunnen vinden om de uitleg van eiseres van de eigendomsclausule niet te aanvaarden wegens onvoldoende onderbouwing. Dit betreft volgens de A-G een aan de

2. Afd. 7.1.2. BW.

3. S. Nijstad, *In de wereld van de kunsthandel*, Antwerpen: Schuyt 1996.

4. A.H. Lamers, *Opdracht, lastgeving en bemiddeling* (NTHR-reeks, deel 15), Zutphen: Uitgeverij Paris 2012.

feitenrechter voorbehouden oordeel waarvan niet gezegd kan worden dat het onbegrijpelijk is, ook niet in het licht van de waarborg die de eigendomsclausule met zich zou moeten brengen.

DE HOGE RAAD CASSEERT

De Hoge Raad casseert de uitspraak van het hof vervolgens toch naar aanleiding van de vijfde grief.

Het rechtscollege ziet niet in waarom het in de consignatieovereenkomst opgenomen eigendomsvoorbehoud zo dient te worden uitgelegd dat dit voorbehoud geen werking heeft jegens een partij die door middel van tussenkomst van een tussenpersoon/lasthebber (C) heeft gekocht omdat deze uitleg iedere koop en levering toestaat waarbij de eigendom van de viool bij de lastgever (oorspronkelijk verkopende partij A) blijft. Volgens de Hoge Raad valt niet in te zien dat zulks tot een constructie zou leiden waarvan niet goed valt in te zien dat kopers daaraan niet zouden willen meewerken.

COMMENTAAR: SAMENHANGENDE RECHTSVERHOUDINGEN IN HET OVEREENKOMSTENRECHT

Een eigendomsvoorbehoud moet de verkopende partij zekerheid geven met betrekking tot het gegeven leverancierskrediet. In het geval van een consignatieovereenkomst is er m.i. niet echt sprake van leverancierskrediet omdat de tussenpersoon niets 'koopt' voor doorverkoop, hem wordt slechts de macht over de roerende zaak gegeven teneinde deze zaak voor rekening van de oorspronkelijk verkopende partij te verkopen. Dat laatste kan op twee manieren:

1. De tussenpersoon/lasthebber verricht de rechtshandeling, i.c. het sluiten van een koopovereenkomst, onmiskenbaar in naam van de (oorspronkelijke) verkopende partij. De koper is zich ervan bewust dat hij niet van de tussenpersoon koopt maar direct van de verkoper. Er komt alsdan ook een directe binding tussen koper en verkoper tot stand. We spreken alsdan van onmiddellijke vertegenwoordiging door de tussenpersoon.
2. De tussenpersoon/lasthebber verricht de rechtshandeling, i.c. het sluiten van een koopovereenkomst, in eigen naam. Er komt dan slechts indirecte binding tot stand. We spreken dan van middelmatige vertegenwoordiging door de tussenpersoon

Zoals hiervoor reeds is beschreven, is het in de handel van kunstvoorwerpen en bijzondere muziekinstrumenten niet ongebruikelijk dat verkopende partijen 'uit beeld' willen blijven bij kopende partijen. De kopende partij weet alsdan niet dat hij via een tussenpersoon koopt. En weet dus bijgevolg ook niet dat er in de overeenkomst van lastgeving, i.c. de consignatieovereenkomst, een eigendomsvoorbehoud is opgenomen.

De Hoge Raad geeft met dit arrest als regel dat een eigendomsvoorbehoud opgenomen in een tussen de oorspronkelijke verkoper/lastgever en de middelmatige tussenpersoon/lasthebber gesloten consignatieovereenkomst niet in de weg staat aan koop en levering door de

tussenpersoon aan een koper waarbij de eigendom bij de oorspronkelijke verkoper blijft tot op het moment van betaling. De koper is in mijn ogen een 'derde' die niet direct betrokken was bij de totstandkoming van de consignatieovereenkomst waarin het eigendomsvoorbehoud was opgenomen. Omdat de tussenpersoon in dit soort gevallen niet zelden als middelmatig vertegenwoordiger optreedt, zal de koper in dat soort gevallen in het duister tasten als het gaat om de vraag of hij wel de volle eigendom zal verkrijgen na levering op grond van een koopovereenkomst door de beschikkingsbevoegde tussenpersoon.